

LICHT IN DE LENTE

□ *Rommelpotters*

In ons museum is momenteel een rommelpotter van Antoon Kruysen te zien. Niet alleen hij schilderde rommelpotters, ook Jan Heesters schilderde en tekende meerdere rommelpotters. Op zijn afbeeldingen zijn meestal jonge kinderen te zien die met de rommelpot zingend langs de deuren gaan. In andere delen van ons land noemt men een rommelpot ook wel foekepot.

Frans Hals, de rommelpotters, olieverf

Het gebruik in de Nederlanden van de rommelpot als volksmuziek-instrument stamt uit de middeleeuwen en werd vooral gebruikt bij bedelfeesten. Deze begonnen na het binnenhalen van de oogst en duurden tot het vroege voorjaar. Bij de welgestelden was de oogst binnen en het vee geslacht; het voedsel voor de winter lag in huis. De rommelpot werd gemaakt van een aardewerken pot, een verse varkensblaas, een stokje en soms wat gedroogde erwten. De varkensblaas werd met zout urinevrij gemaakt. De blaas werd daarna strak over de opening van de pot gespannen en dan ongeveer een week gedroogd. Helaas bleef de blaas, hoe dan ook, naar varkensurine ruiken. In het midden duwde men een met hars bestreken stokje dat aan de blaas met een touwtje werd vastgemaakt. Door met een vochtige hand over het stokje te strijken ontstond een brommend geluid, dat als ritmische begeleiding van de zang werd gebruikt. Gedroogde erwten in de rommelpot zorgden voor extra klank. Kinderen gingen langs de deuren in de hoop wat geld of wat snoep te krijgen. Het liedje dat men erbij zong was:

*Rommelpotterij, rommelpotterij
geef me een cent en dan ga'k voorbij
'k heb geen geld om brood te kopen
daarom moet ik met de rommelpot gaan lopen
rommelpotterij, rommelpotterij,
geef me een cent dan ga'k voorbij.*

□ *Joost van den Vondel*

Begin zeventiende eeuw werd Holland verscheurd door de twist tussen de Remonstranten en Contraremonstranten. In 1627 schreef Joost van den Vondel (1587-1679), die met het gebruik van de rommelpot bekend was, in Noord-Hollands dialect een beroemd stuk: "Rommel-pot van 't hane-kot"

Op de gedachte van een strijd in het Hane-kot is Vondel gekomen, omdat een uitgesloten predikant Hanekop heette en zijn tegenstander, dominee Trigland, de bijnaam " 't Kalkoense haantje" had. Bovendien vervormde men de naam Arminianen wel tot "arme hanen".

□ **Sint Maarten**

Op sommige plaatsen in Nederland werd of wordt de rommelpot in ere gehouden op de dag van Sint Maarten. Sint Maarten of de heilige Martinus van Tours leefde in de 4^e eeuw en is de heilige die zijn mantel in tweeën scheurde om een arme man te kleden.

Sint Martinus van Tours op een gevelsteen in Trier

Zijn feestdag is een van de bedelfeesten en valt op 11 november. Deze datum staat even ver van Kerstmis af (zes weken) als Aswoensdag van Pasen. Oorspronkelijk duurde de Advent zes weken. Misschien was de Advent de opvolger van de vóórchristelijke gewoonte om vanaf begin november tot twaalf weken later (2 februari, Maria Lichtmis) de duisternis te verlichten. Het feest van Sint Maarten werd aan het begin van de vooravond gevierd: de Kelten en Germanen lieten een nieuwe dag beginnen op de avond ervoor. Hun nieuwe jaar begint bij het begin van de winter. De heidense feesten werden vaak omgebogen tot Christelijke feestdagen. Het eerste feest in de cyclus in het nieuwe jaar is dan dit winterfeest, Sint Maarten. 11 november is ook de dag dat het carnaval begint, waarschijnlijk niet omdat het de elfde van de elfde is, twee keer het gekkengetal, maar wellicht is het een afsluiting van de oogstvreugde, voordat de lange donkere dagen komen. In sommige streken loopt men met St. Maarten met lampionnen langs de deuren. In de bijbel vinden we onder de tekst van Lucas 11:33: *Niemand steekt een lamp aan en zet die in de kelder of onder de korenmaat, maar op de standaard, opdat wie binnentreden het licht zien.* Op 11 november werden deze regels uit het evangelie in de mis voorgelezen. Het kan zijn dat het volk door deze teksten werd aangespoord tot een feest van het licht.

□ **Sint Maarten nu**

Was het oorspronkelijk een religieus feest, nu is het een volwaardig kinderfeest aan het worden, niet alleen op het platteland maar ook in steden als Amsterdam worden lampionnenfeesten gehouden. In Utrecht, de stad met de heilige Martinus van Tours als schutspatroon, is men bezig de Sint Maartenviering om te vormen tot een feest voor volwassenen waarin de oorspronkelijke religieuze betekenis van naastenliefde weer mee gaat klinken. In Groningen, de oude Martinistad, verdiept het feest zich eveneens.

□ **Driekoningen**

In sommige delen in Nederland werd met Driekoningen met de rommelpot gelopen. Epifanie of Driekoningen wordt gevierd op 6 januari en herdenkt dat drie wijzen uit het oosten de ster zagen en Jezus gingen zoeken. (Matt.2:1-18). Kinderen gaan verkleed als koningen langs de deuren en zingen:

*Driekoningen,
geef mij'ne nieuwen hoed;
M'nen ouwe is verslete,
'smoeder mag 't nie weten.
'svaoder heget gèld
al op de toanbank geteld*

Soms werden met Driekoningen koeken met een boontje erin uitgedeeld, dit gebruik stamt nog af van heidense offerdiensten. Het boontje betekende het einde van het vasten voor de heidenen die in de tijd van de 12 joelnachten geen peulvruchten mochten eten, vandaar nog de uitdrukking 'heilig boontje'. Het joelfeest was tot Constantijn de grondslag legde voor het Christendom in het Romeinse Rijk, het belangrijkste feest van het jaar. Men wist dat men nog veel koude en donkere dagen van de winter moest doorstaan voordat de zon weer helder en warm zou schijnen. Het gebruik met het boontje ontwikkelde zich in de loop der eeuwen tot wie het boontje in de koek of maaltijd vond zich de koning van de dag mocht noemen. In 1596 schreef Gerrit de Veer tijdens het ijselijk verblijf van de schipbreukelingen in Het Behouden Huys op Nova Zembla: *"We deelden ook briefjes uit en onze konstabel was koning van Nova Zembla, wat wel tweehonderd mijl lang is, tussen twee zeeën besloten"*.

□ **Vastenavond**

In Brabant en ook in Schijndel, werd vooral op Vastenavond met de rommelpot gelopen. Vastenavond, de dinsdag voor Aswoensdag, is de laatste dag van het Carnaval. Om twaalf uur 's nachts begint dan de Vasten, van oudsher een periode van bezinning en de tijd waarin men zich gedeeltelijk onthield van veel eten en drinken om zich meer open te stellen voor het woord van God en zich voor te breiden op het feest van de verrijzenis van Christus: Pasen.

De rommelpotters, potlood/krijt tekening van Jan Heesters

Naast het Christendom kennen bijvoorbeeld ook het Jodendom, de Islam, het Boeddhisme en het Hindoeïsme vastenrituelen. In het Katholicisme is de periode tussen Aswoensdag en Pasen de vastenperiode, in de Islam is de vastenperiode de maand ramadan, de 9e maand in de Islamitische kalender. Binnen het Protestantisme is geen expliciete gezamenlijke vastentraditie.

Vastenavond, olieverf van Jan Heesters

Met Pasen komt een einde aan de vastentijd dat gevierd wordt met vruchtbaarheidssymbolen zoals de (Paas)hazen en de eieren: het begin van de lente. Wij wensen u goede en lichte dagen.

Anne-Marie Cornelissen

EXPOSITIE ANTOON KRUYSEN IN DE MEDIA

De expositie “De wereld van Antoon Kruysen” heeft intussen al vele bezoekers naar het Jan Heestershuis getrokken. Dat zal mede te maken hebben met het feit dat diverse media op de expositie gedoken zijn en voor veel publiciteit hebben gezorgd.

Het begon al goed met de opening op 25 januari. Als omljsting van spreker en Antoon Kruysen-kenner René Meeuwissen, bracht zangeres Anne-Mieke Post - Smetzers, op piano begeleid door Lisette Bol, met een drietal Franse chansons de vele aanwezigen in Franse sferen. Antoon Kruysen bracht immers het grootste deel van zijn leven door in Frankrijk en was muzikaal begaafd. Daarna bekeek men de ruim veertig schilderijen van Antoon Kruysen die het Jan Heestershuis momenteel sieren.

De donderdag erna kwam DeMooiSchijndelKrant met een uitgebreid verslag van de opening, vergezeld van een drietal kleurenfoto's. Ook het Schijndels Weekblad besteedde er die dag aandacht aan.

□ *Brabants Dagblad*

Op maandag 2 februari kreeg het museum bezoek van Renso van Nuland, de Schijndelse correspondent voor het Brabants Dagblad, en zijn collega Marc Bolsius, de bekende uit Schijndel afkomstige fotograaf. Anne-Marie Cornelissen en ondergetekende hebben hen aan de hand van zijn schilderijen ingeleid in de wereld van Kruysen.

De volgende dag kwam het Brabants Dagblad met twee artikelen: een bespreking van de tentoonstelling onder de kop “Boxtelaar Kruysen was een schilder van de tragiek en de humor” en een uitgebreid interview met conservator Corine Molenaar. Zij vertelde daarin over het museum in het algemeen en over plannen voor nieuwe exposities: “2015 is het Vincent van Gogh-jaar. Wij springen hier ook op in. Jan Heesters is onmiskenbaar beïnvloed door de grote meester.” Bij het onderschrift van de grote foto van Anne-Marie Cornelissen, staande in het Atelier naast de schildersezal van Dorus van Oorschoot, moet er iets fout gegaan zijn, want de krant schrijft als ondertiteling: Corine Molenaar!!

De MooiRooiKrant drukte op 4 februari een foto af van Anne-Marie, staande voor het prachtige zelfportret van Antoon Kruysen terwijl ze de leden van de Rooise cultuurclub over de temperamentvolle schilder en zijn wederwaardigheden vertelde. “Ook kreeg de cultuurclub een rondleiding in het Jan Heestershuis zelf”, schreef de krant.

□ *Omroep Brabant*

Op dinsdagochtend 10 februari kwam Omroep Brabant naar het Jan Heestershuis in de personen van kunstredacteur Peter Pim Windhorst en zijn cameravrouw. Conservator Corine Molenaar, bruikeengever Joop Vullings en ondergetekende hebben

uitleg gegeven over Kruysen en zijn werk, terwijl de camera draaide. Joop Vullings vertelde de anecdote, dat Kruysen het schilderij van de begrafenis van Piet Hendrix aan Piet cadeau had gedaan ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van Piet! Het sinistere van dit cadeau werd verzacht door een Jacobs ladder die de schilder tot in de hemel laat reiken. Dit moet Piet goed gedaan hebben! De ruim een half uur durende opnamen werden diezelfde middag door kunstredacteur Windhorst gecompriemd tot een kort nieuwsitem van 100 seconden, dat diezelfde avond werd uitgezonden. Omroep Brabant zoemde in op de vele ladders op de schilderijen en het jeugdtrauma dat daaraan ten grondslag lag: als kind was Kruysen in een graf gevallen waaruit hij geruime tijd later met een ladder werd bevrijd.

In deze uitzending kwam het Paviljoen van het museum met de werken van Antoon Kruysen mooi in beeld. U kunt het filmpje, dat in heel Brabant voor publiciteit van museum en expositie zorgde, desgewenst ook nu nog op de website van Omroep Brabant bekijken.

□ **Brabant Cultureel**

Eind februari kwam het tijdschrift Brabant Cultureel met een uitgebreid artikel over de Kruysen-expositie, op Internet te lezen. Irma van Bommel schreef als inleiding: *"Museum Jan Heestershuis in Schijndel heeft met de overzichtsexpositie van Antoon Kruysen (1898-1977) een topper in huis gehaald. Al vroeg in zijn carrière vertrok Kruysen naar Frankrijk om daar tot bloei te komen, net als Van Gogh enkele decennia eerder. Nog steeds geniet de schilder in Frankrijk grotere bekendheid dan in Nederland."* Het artikel is geïllustreerd met vier grote foto's van schilderijen van Kruysen. *"In zijn werken komt de cyclus van het leven – trouwen, kinderen krijgen, sterven – telkens terug"*, schrijft Van Bommel. Ze refereert aan het schilderij 'Bruiloft' uit 1928, waarin Kruysen volgens haar zijn pessimistische kijk op het leven weergegeven zou hebben. *"De bruidegom lijkt door zijn kop eerder de personificatie van de dood"*, noteert ze.

□ **DeMooiSchijndelKrant**

In twee geïllustreerde afleveringen besteedt kunstredacteur Gerard Buenen in DeMooiSchijndelKrant aandacht aan de expositie. Hij schrijft met name over het schilderij met daarop een varken, dat op een boerenerf naar de slachter wordt geleid. *"Deze alledaagse gebeurtenis krijgt bij Kruysen een bijzondere lading. De kunstenaar laat het boerenerf veranderen in wat je zou kunnen zien als een circuspiste waar de hoofdrolspelers letterlijk in de spotlights staan. Het geeft de voorstelling een dramatische lading"*. Een ander werk, het vervolg van deze geschiedenis, een geslacht varken op een ladder, brengt Buenen in verband met werk van Chaim Soutine, die Kruysen in Parijs had ontmoet. *Het geslachte varken lijkt een direct Brabants antwoord op de beroemde 'geslachte os' van Soutine.* stelt hij. Zeker is dat Soutine Kruysen beïnvloed heeft, met name in zijn landschappen. In de tweede aflevering gaat Buenen in op het schilderij 'Heimwee naar Brabant' waarin hij verwijzingen ziet naar van Gogh (Het verwonde oor) en 'De verloren zoon' van Jeronimus Bosch. Buenen concludeert: *"Zowel in stijl als onderwerpkeuze toont Antoon Kruysen zich een volstrekte individualist."*

□ **Tenslotte**

Alle media-aandacht heeft mede geleid tot flinke bezoekersaantallen. Van de mogelijkheid die het museum biedt tot groepsrondleidingen is tot nu toe zeer frequent gebruik gemaakt. Hoewel de schilderijen op het eerste gezicht bizar en raadselachtig overkomen, worden de bezoekers bij nader inzien bekoord door de originaliteit en de felle kleurcontrasten, zo merkten we, Anne-Marie en ondergetekende, tijdens diverse rondleidingen. Zeker degenen onder hen die het Jan Heestershuis voor het eerst bezochten, genoten bovendien van de oude sfeer, die nog steeds in het woonhuis te proeven is. Hopelijk continueert het talrijke bezoek aan de tentoonstelling zich in de komende maanden tot en met de laatste dag op 17 mei!

Jan Geerts

A G E N D A & W E T E N S W A A R D I G H E D E N

Museum Jan Heestershuis 073 - 54 92276

Pompstraat 17, 54 81 BL Schijndel

openingstijden: dinsdag t/m zondag 13.00 uur -17.00 uur.

- ❖ **25 januari – 17 mei 2015: "De wereld van Antoon Kruysen"**.
- ❖ **12 april - 7 juni expositie in de beeldentuin: "Jo Gijzen, Beelden in steen"; u bent uitgenodigd voor de opening op zondag 12 april.**
- ❖ Napoleonskerkje 9 maart jl: Terugkijkend op het leven van Herman de Man, heeft de spreker, Gé Vaartjes, diens lef en eigenzinnigheid laten uitmonden in een schelmenverhaal dat de bezoekers van de lezing nog dagenlang zou heugen.

- ❖ Reserveer maandag 8 juni: Margot Dijkgraaf literatuurcritica van NRC; u krijgt een persoonlijke uitnodiging!
- ❖ Het Museum Jan Heestershuis was door de Stichting Open Monumentendag uitgeroepen tot: Open Monument van de maand maart.
- ❖ De omleidingsroute voor de Structuurweg moet per vandaag een toeristische route worden langs de woningen van B&W.
- ❖ *Met dank aan onze sponsors:*
 - *De MooiSchijndelKrant*
 - *Restauratie-atelier Jos van Extel*
 - *Frans van de Heuvel, lijstenmaker*
 - *Fotostudio Frans keetels*